

Papir fra Flensborg i 325 år

Hvor der i 1696 blev etableret en papirmølle uden for bygrænsen, ligger stadig en papirfabrik, men den har vokset sig meget større. I dag lægges der megen vægt på miljøet og værnes om de ansattes helbred og sikkerhed. Et nyt produkt er nomineret til at vinde en miljøpris.

INDUSTRIJUBILÆUM

Lars Geerdes
lg@fla.de

Flensborg. At fremstille papir har altid været en samfundspolitisk vigtig opgave. Samtidig kan produktionen være skadelig for både papirmagernes helbred og miljøet. Sådan var det i hvert fald, da den første papirfabrik i Flensborg blev grundlagt i slutningen af 1600-tallet. Det skete uden for byens daværende grænser i den dal, hvor Mølleåen, som også kaldes Scherrebek, flyder mod Flensborg Fjord.

Det var papirmageren Hinrich Gultzau fra Mecklenborg, der i 1696 byggede sin papirmølle ved Mølleåen, og i dag – hele 325 år og adskillige navne- og ejerskift senere – ligger der stadigvæk en papirfabrik i dalen mellem udfaldsvejene mod Husum (Husumgade) og Læk (Zur Exe/B 199). Fra vejen kan man næppe overskue, at der gemmer sig et firma, der har bredt sig over hele 106.000 kvadratmeter. Kun søjler af vanddamp, der kommer ud af fabrikkens skorsten (og som nogle tror er farlige emissioner), og den store portal i Husumgade antyder, at her ligger en af byens store industrivirksomheder, der giver næring til omkring 250 medarbejdere. Ellers er fabriken godt gemt bag høje træer.

Der findes i dag ingen dokumenter, der viser præcis, hvornår papirproduktionen i Flensborg begyndte, men vi ved, at Hinrich Gultzau

Hvis ikke dette kaldes kunst, så ved jeg ikke, hvad man skal kalde kunst.

Papirmager Georg Christoph Keferstein (1732-1802) om kunsten til at lave papir i 1700-tallet

daterede sin ansøgning om byggetilladelse den 1. januar 1696. Og allerede den 9. januar blev tilladelsen givet med påbud om blandt andet at sørge for, at de allerede etablerede møller, Den Kgl. Kornmølle, der lå ved Mølleåens udmunding i Flensborg Fjord, og en stampemølle ikke led skade, og at opdæmningen af åen ikke måtte føre til oversvømmelser. Som gebyr for driften af papirmøllen skulle Gultzau betale ti daler om året til byens kasse. Opførelsen af papirmøllen kostede hele 5000 daler.

Sundhedsfarligt arbejde

Mens papirmagerne i Gultzaus tid og i mange år bagefter risikerede deres helbred, lægger fabriken i dag stor vægt på sikkerhed og sundhed. Det fortæller produktionschef Joachim Küster.

En afgørende forskel mellem 1696 og 2021 er råstoffet. Dengang var det gamle tøjstykker, der dannede grundlag for fremstilling af papir. Det var ikke kun et fysisk hårdt håndværk at få pa-

Nils Günther kontrollerer, om alt er i orden med papirbanen. Fotos: Martin Ziemer

pir ud af gamle laser og linned, det var også farligt, idet stoffet blev indsamlet fra blandt andet hospitalerne og derfor ofte var inficeret med virusser og bakterier. Mange sygdomsudbrud havde deres udgangspunkt i papirfabriker, hvor også mange arbejdere døde af for eksempel miltbrand.

Samtidig kom der en forfærdelig stank fra fabriken, og spildevandet fra produktionen belastede miljøet yderligere.

Hensyn til miljøet

Næsten intet af det er tilbage, kan man overbevise sig selv om, når man ser på fabriken i dag. Bortset fra, at der fortsat er utroligt varmt i fabriken, og luften har en høj fugtighedsprocent, kan man ikke finde de store problemer. Råstoffet i dag er træ (og genbrugspapir) i stedet for tøj, og fabriken både renser spildevandet i sit eget rensningsanlæg og genbruger vandet op til 20 gange. Selve vandet kommer fra en egen, 200 meter dyb boring og ikke fra Mølleåen. Den le-

Produktchef Joachim Küster med de fibre, der om lidt skal blive til papir. På billedet neden under viser han råpapirets struktur. Foto: Martin Ziemer

verede i sin tid den nødvendige energi til produktionen, men gør det heller ikke mere. Strøm og damp, som bruges til papirproduktionen,

kommer fra fabrikkens eget kraftværk, som drives med naturgas, som er mere miljøvenlig end det tunge fyringsolie, som blev anvendt til og

med 1985.

Fra papir til at skrive på – mange andre anvendelsesmuligheder fandtes jo ikke – har fabriken i Flensborg videreudviklet sig til et produktionssted for papir til andre formål. I 1934 begyndte den daværende Feldmühle AG at producere toiletpapir på ruller, som blev markedsført under navnet »Servus«, samt papir til tapeter.

Specialpapir

I 1960 gik det op for ledelsen, at man ikke længere kunne satse på mange forskellige papirformer i masseproduktion, men at fremtiden lå i fremstilling af specialpapir. Feldmühle søsatte et pilotprojekt, hvor fabriken i Flensborg skulle prøve at erobre markedet for »bestroget papir«, som er særligt glat og meget velegnet til tidsskrifter, magasiner og prospekter. Da dette papir er forholdsvis let, blev det hurtigt populært til fremstilling af varehuskataloger og reklameblade. Projektet i Flensborg lykkedes, og produktionen blev i 1970 flyttet til den nye Feldmühle-fabrik i Hagen-Kabel.

Samtidig blev der investeret i nye maskiner til fremstilling af »Dekascript«, som er et »selv-gennemskrivende« papir. Det vil sige, at man ikke længere behøvede at lægge et lag carbonpapir imellem to ark skrivepapir for at lave en direkte kopi.

Eksperten havde forud regnet, hvor mange EDB-anlæg i den nærmeste fremtid ville blive installeret, og hvor meget papirbehovet ville stige. Realiteten kom til at overstige prognoserne. Et nyt gennemslagspapir med navn »Giroset« kom på markedet, og maskinen i Flensborg blev tilpasset det nye produkt.

Men også gennemslagspapir var kun en mellemstation, for dets produktion blev

Pierre Warkus tjekker, om der er sket nogle aflejringer på maskinen. Foto: Martin Ziemer

RESUMEE

In Flensburg kann in diesem Jahr ein seltenes Jubiläum gefeiert werden. Seit 325 Jahren gibt es in der Stadt an der Förde eine Papierproduktion. Von den bescheidenen Anfängen im Tal des Mühlenstroms im Jahr 1696 hat sich die Papierfabrik nach zahlreichen Besitzerwechseln und Namensänderungen zu einem Betrieb entwickelt, der 106.000 Quadratmeter Fläche in Anspruch nimmt. Anders als früher wird heute jedoch auf eine nachhaltige, umweltfreundliche Produktion von Spezialpapieren gesetzt. Dazu gehört auch, dass die nach wie vor durchaus harte Arbeit unter größtmöglicher Sicherheitsvorkehrungen und unter gesundheitlich vertretbaren Bedingungen durchgeführt wird. Mit dem vor wenigen Jahren erst entwickelten Barrierepapier »Barricote« hat die heutige »Mitsubishi HiTec Paper Europe GmbH«

Nogle af de anvendelsesmuligheder for specialpapir made in Flensburg.

i midten af 1980'erne flyttet til »søsterværket« i Bielefeld, og i stedet blev der satset på termopapir.

Det har mange anvendelsesmuligheder. Når man for eksempel har købt billetter til fodbold-VM i Tyskland i 2006 eller til en koncert under Slesvig-Holsten Musik Festival, har man med stor sandsynlighed haft et produkt fra Flensburg i hånden. Også det lokale busselskab, Aktiv Bus, bruger termopapir til billetterne. Desuden bliver termopapir anvendt i telefaks-maskiner og supermarkedets kasser.

Japansk opfindelse

Da det er en japansk opfindelse, kommer den nuværende ejer af papirfabrikken ind i billedet. Først som licensgiver (fra 1988) og siden som medejer (fra 1996) har den japanske verdenskoncern Mitsubishi fået fodfæste i Flensburg og overtog i 1999 hele virksomheden. Firmaets navn blev ændret til »Mitsubishi HiTec Paper Flensburg GmbH« og i 2010 til »Mitsubishi HiTec Paper Europe GmbH«, som også søsterværket i Bielefeld hører under. Det er faktisk Flensburgs storsøster, idet der er hele 550 ansatte i Bielefeld, og også koncerntentralen ligger i byen i det østlige Westfalen, som personalechef Reiner Sieck påpeger.

Men udviklingen af papirproduktionen i Flensburg stopper ikke her.

Nyeste skud på stammen er det såkaldte barrierepapir under varemærket »Barricote«, som blandt andet kan bruges som emballage af fødevarer, idet det er vandtæt, smags- og lugtneutralt, fugt- og fedtafvisende og således har egenskaber, som på sigt kan erstatte tonsvis af plastikemballage. Desuden kan det let genbruges, fordi det er helt fri for folie, laminat, aluminium og fluorcarboner.

Produktet er så miljøvenligt, at den flensborgske papirfabrik er nomineret til det slesvig-holstenske erhvervs-livs miljøpris (Umweltpreis der Studien- und Fördergesellschaft der Schleswig-Holsteinischen Wirtschaft e.V.).

- Prisen bliver overrakt i november, og vi tror da, at vi har en stor chance for at få den, siger produktionschef Joachim Küster stolt.

Han har været i firmaet i 40 år, i begyndelsen som papirmagerlærling, og har været en trofast medarbejder gennem alle årtier. Det er ganske kendetegnende for virksomheden, at mange ansatte har været der rigtig

længe, og ofte følger de unge i deres forældres fodspor. Bare at professionen ikke længere hedder papirmager, men papirteknolog. Alligevel er personalechefen Reiner Sieck ked af, at det nu om dage er svært at overtale unge mennesker til at lade sig uddanne til papirteknolog.

Udtrykket tager højde for, at papirproduktion i dag er et højteknologisk erhverv. Ud over, at der står kæmpestore, tonstunge maskiner i værkshallerne, så bliver det hele også overvåget af et utal af forskellige monitører, der holder et vågent øje med fugtighedsprocenter, temperaturer, eventuelle fejl i papirbanen og så videre. Når man ser det, tør man næsten ikke tænke tilbage på grundlæggeren Gultzaus tid, da hver enkelt papirark blev lavet med håndkraft, og selv et erfarent hold ikke kunne lave mere end omkring 100 papirark i timen.

I dag tager det faktisk kun få sekunder fra den hvide og våde papirmasse til det færdige råpapir, og efter få minutter, hvor papirbanen kører igennem den ene tunge vals efter den anden for at presse vandet ud og blive tørret, ligger en rulle på ni kilometers længde klar til at blive transporteret videre til forædling i henhold til kundernes bestilling.

Træ fra plantager

Selv om det er træ, der fortsat er grundstoffet til papirproduktion, er der ikke tale om, at der sker rovdrift på skovene, understreger Joachim Küster. Træerne vokser i plantager, der er anlagt specielt til formålet, i Portugal og Finland.

Som det fremgår, er ledelsen af papirfabrikken meget interesseret i at tilgodese medarbejdernes helbred og sikkerhed, tage hensyn til miljøet og ikke mindst levere den bedst mulige kvalitet.

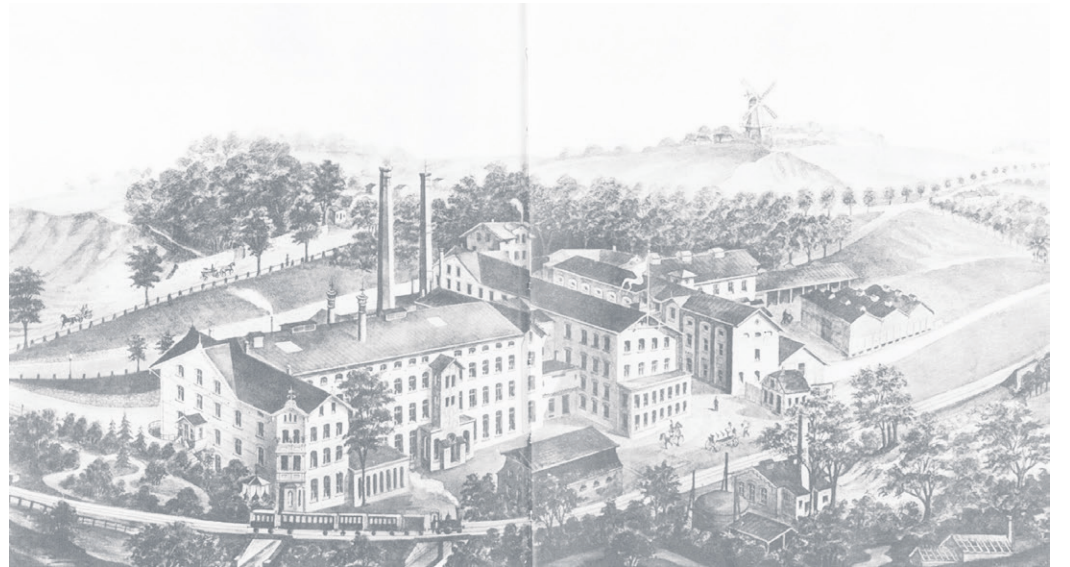
Derfor er man også stolt af blandt andet at have fået de internationale certifikater ISO 9001 (kvalitetsmanagement), ISO 14001 (miljømanagement) og ISO 50001 (energimanagement) – ud over diverse andre certifikationer som for eksempel FSC-mærket for vedvarende skovdrift.

Endelig er »Mitsubishi HiTec Paper Europe GmbH« medlem af forskellige organisationer som blandt andet Klimapakt Flensburg og Wirtschaft pro Klima.

En rigtig lang historie

TIDSLINJE

- lg
- 1695** Papirmageren Hinrich Gultzau, der stammer fra Mecklenborg, beslutter at etablere en papirmølle i Flensburg og finder en egnet grund ved Mølleåen (Scherrebek). Han køber grunden for 150 daler af præstefamilien Holst.
 - 1696** Den 1. januar søger Gultzau om byggetilladelsen, som bliver udstedt den 9. januar.
 - 1699** I april beder Gultzau kongen om lov til at købe tøjlasen og linned fra befolkningen. Det er de vigtigste råstoffer til fremstilling af papir og meget efterspurgt. Papirmageren får lov af Christian V, og det bliver bekræftet den 22. maj 1700 af Frederik IV.
 - Råstoffet bliver samlet ind af fattige og invalide mennesker, men også af Gultzaus tjenestefolk, i amterne Flensburg, Rendsborg og Haderslev.
 - 1707** Hinrich Gultzau sælger papirmøllen til Leonhard Gadebusch. Han leverer papir til blandt andre rådhuset i Flensburg og til København.
 - 1783** Papirmagernes forkøbsret på befolkningens laser og linned, som stadig er en mangelvare, bliver afskaffet. Konsekvensen er, at råstoffet til papirfremstillingen bliver endnu mere kostbart end før.
 - 1791** Leonhard Gadebuschs barnebarn, som også hedder Leonhard, sælger papirmøllen til et »interesseselskab«, bestående af en købmand og to skibsejere. De ved intet om papirproduktion og ansætter derfor Carl Friedrich Walther som direktør for møllen.
 - 1798** Ejerne sælger møllen til direktøren. Papirfabrikken hedder fremover »C.F. Walther«.
 - 1814** Efter Napoleonskrigene og den danske statsbankerot i 1813 har økonomien fået kraftig slagside i hele Flensburg og således også hos papirmøllen.
 - 1831** Carl Friedrich Walther dør og efterlader sin søn Heinrich Rudolph en godt udstyret papirmanufaktur med cirka 25 ansatte.
 - 1847** Heinrich Rudolph Walther køber en dampmaskine, som

C.F. Walthers papirfabrik 1895. Billedet er taget fra bogen »Die Mühle vor dem Rothen Thore«.

grundlæggende ændrer papirproduktionen.

1848 Efter dampmaskinen anskaffes også en papirmaskine, som kan producere papir i lange baner i stedet for enkelte ark, der skulle laves med håndkraft. Papirmaskinen erstatter fem til syv bøtter og kan også betjenes af ufaglærte.

1856 Med 160 ansatte er papirfabrikken nu den største enkeltvirksomhed i Flensburg.

1892 Heinrich Rudolph Walther dør og efterlader fabrikken til sine sønner Karl og Heinrich.

1902 Karl Korff-Walther dør, Heinrich Korff-Walther bliver ene-ejer.

1904 Heinrich Korff-Walther investerer i en ny papirmaskine. En storbrand den 27. september ødelægger dog stort set hele fabrikken.

1906-1908 Den genopbyggede fabrik bliver for dyr, og i 1908 går fabrikken konkurs.

1909-1914 Papirfabrikken C.W. Walther bliver overtaget af »Papierfabrik Reisholz AG«. Det går opad med papirfabrikken, men i 1914 begynder Første Verdenskrig ...

1920-1923 På grund af grænsedragningen mellem Danmark og Tyskland mister Flensburg en stor del af sit opland. Det påvirker også papirfabrikken. I de følgende år lider Tyskland under stor inflation. Den stopper først ved valutareformen i 1923.

1929 Reisholz AG fusionerer med Feldmühle AG, der på det tidspunkt er en af de største papirproducenter i Europa.

1930-1932

Sammenbruddet på børsen i New York udløser en verdensomspændende økonomisk krise. I 1932 er industriproduktionen i Tyskland halveret i forhold til 1919. Fabrikken må flere gange lukke.

1934 Papirfabrikken begynder – som en af de første i Tyskland – at fremstille toiletpapir på ruller, som markedsføres under navnet »Servus«.

1941 I efteråret ankommer 40 russiske kvinder, der som tvangsarbejdere skal erstatte de mænd, der er indkaldt til krigstjeneste. Ud over papir bliver der nu produceret nitro-cellulose til fremstilling af sprængstoffer.

1943 Et bombeangreb ødelægger dele af fabrikken og flere af arbejdernes boliger. Men ingen bliver kvæstet.

1945 Efter krigens afslutning bliver fabrikken lukket, men genåbnet i september. Der er mangel på råstoffer.

1953 Nogle arbejderboliger på fabriksgrunden må vige for en ny maskinhal. I stedet bygges boligblokke til arbejderne i bydelen Rude.

1960 Forbundspræsident Heinrich Lübke besøger fabrikken i anledning af Feldmühles 75-års jubilæum. Samtidig beslutter ledelsen at stoppe masseproduktionen og satser i stedet på fremstilling af specialpapir.

1970 Feldmühle AG investerer cirka 20 millioner mark i nye maskiner til fremstilling af specialpapiret »Dekascript«.

1985 Et anlæg til fjernelse af blæk fra genbrugspapir bliver installeret. Det muliggør fremstilling af hygiejnepapir af

høj kvalitet, for eksempel papirvaskestykker af mærket »Hostess«.

I anden halvdel af 1980'erne bliver der installeret et vandrensningsanlæg, og i fabrikken eget kraftværk bliver det tunge fyringsolie erstattet af det mere miljøvenlige naturgas.

Produktionen af gennemskrivningspapir flyttes til »søsterværket« i Bielefeld. Fremover satser man i Flensburg på fremstilling af termopapir med licens fra Mitsubishi Paper Mills Limited.

1990 Den svenske koncern Stora køber aktiemajoriteten i Feldmühle Nobel AG.

1992 Den 11. november grundlægges »Stora Feldmühle Spezialpapiere GmbH«.

1996 Fra den 1. januar er Mitsubishi medejer af firmaet.

1999 Mitsubishi Paper Mills Ltd. overtager hele firmaet, hvis navn ændres til »Mitsubishi HiTec Paper Flensburg GmbH«.

2004 Et anlæg til biologisk rensning af spildevand tages i brug.

2008 Et nyt gas-kraftværk tages i brug. Her produceres både strøm og damp, som bruges til papirproduktionen.

2010 Papirfabrikken sluttes sammen med søsterfabrikken i Bielefeld. Navnet ændres til »Mitsubishi HiTec Paper Europe GmbH«.

2018 Produktion af barrierepapir påbegyndes.

Kilde: Petra Südmeyer: Die Mühle vor dem Rothen Thore 1696-1996. 300 Jahre Papierfabrik in Flensburg.

Store dele af papirfabrikken bliver ødelagt ved en brand den 27./28. september 1904. Taget fra bogen »Die Mühle vor dem Rothen Thore«

Papirfabrikken har i 325 år ligget ved Mølleåen. En lille del af vandløbet, der ellers flyder underjordisk mod Flensburg Fjord, kan stadig ses mellem fabrikken store bygninger.